proLékaře.cz | 29.11.2026

K životnímu jubileu prof. MUDr. Heleny Tlaskalové-Hogenové, DrSc.

V historii přírodních věd bývají šedesátá léta dvacátého století označována za „druhý zlatý věk imunologie“. K celosvětovému rozvoji a uznání svébytnosti imunologie mimořádně přispěla i „pražská imunologická škola“, jejímž nejvýraznějším představitelem byl prof. Jaroslav Šterzl. Její součástí se stala i naše oslavenkyně. Po ukončení studia na Fakultě všeobecného lékařství UK v roce 1962 nastoupila na umístěnku do nemocnice v Ústí nad Labem. Pracovala tam dva roky jako sekundární lékařka na interním oddělení. Po úspěšném konkurzu na Oddělení imunologie Mikrobiologického ústavu Československé akademie věd se stala interní aspirantkou. Široce vzdělaná, energická, skromná, s bezprostředním a stimulujícím vztahem k spolupracovníkům obohatila jedinečnou atmosféru v celém kolektivu tehdejších členů oddělení. Ač jsme s Helenkou sdíleli stejného školitele, profesora Šterzla, náš kontakt nemohl být na každodenní úrovni vzhledem k rozdílným pracovištím na alabamské a brněnské univerzitě, přesto jsme však měli mnoho příležitostí sledovat její vynikající pracovní úspěchy a obdivovat se dosaženým výsledkům. Bylo zřejmé, že, použijeme-li výraziva našeho učitele, profesora Johna, „vmilovala se do imunologie“.

Výzkumné projekty, které iniciovala, pro které získala grantovou podporu od našich, evropských i amerických agentur a k nimž přilákala řadu nadšených spolupracovníků, mají sice charakter základního výzkumu, ale všechny směřují do klinické medicíny, do lékařské praxe. Tenorem její vědecko-výzkumné dráhy je slizniční imunita. Přispěla k objasnění imunopatologických procesů v gastrointestinálním traktu (celiakie, idiopatické střevní záněty). Poznání imunopatogeneze celiakie, včetně účasti složek vrozené imunity, a zhodnocení využitelnosti sérologických testů, s nimiž přišla prof. Tlaskalová se svými spolupracovníky, prohloubilo klinický pohled na tuto chorobu, usměrnilo účelnou farmakoterapii, umožnilo cílené vyhledávání pacientů. Internisté i pediatři ji mají spojenou s problematikou probiotik. Velkou pozornost např. vzbudily práce v kooperaci s dr. Lodinovou-Žádníkovou o dynamice tvorby protilátek v sérech a ve stolici dětí po podání probiotických kmenů E. coli po narození a důkaz jejich příznivého vlivu na manifestaci alergií po 10–20 letech.

Když v roce 1971 Gustav Nossal zahajoval 1. světový imunologický kongres ve Washigtonu, povzdechnul si: „Během první zlaté éry imunologie byla tato věda bez ostychu částí lékařské mikrobiologie. Způsobila snad naše pýcha a nadšení z nemikrobiologických úspěchů imunologie, že nejsme v současné době dostatečně upřímní v podpoře přímých následovníků Pasteura, Kocha, Rouxe?“ Jeho výtka se netýkala pražské imunologické školy. Prof. Šterzl přinesl do pojetí imunity zcela nový pohled – závislost imunitního systému na fyziologické mikrobiotě. Vznikla gnotobiologická laboratoř, umožňující experimenty se zvířaty v bezmikrobních podmínkách, které dokazovaly, že v těle fyziologicky přítomné mikroorganismy s vlastnostmi komensalismu nebo mutualismu mají zásadní význam pro optimální imunologickou reaktivitu. Helena Tlaskalová byla vtažena do tohoto výzkumného proudu a, jak vidíme dnes, po padesáti letech, v době explozivního zájmu o „mikrobiom“, kdy je všeobecně přijímáno, že společenstva mikroorganismů tvoří se svým hostitelem neoddělitelný celek, „superorganismus“, že tento proud významně usměrňovala. Zaměřuje se na úlohu fyziologické mikrobioty při vývoji imunity, při antiinfekční rezistenci, u autoimunitních, alergických i nádorových chorob. Jak uvádí v jednom ze svých posledních článků určenému pro postgraduální vzdělávání internistů, „pro medicínu budoucnosti se nyní otevírají nové možnosti: ovlivnit složení a funkci mikrobioty i její interakce nejen změnou životního stylu a způsobu stravování, ale i přímo, probiotiky nebo přenosem fekální mikrobioty“.

Prof. Tlaskalová publikovala své práce s českými i zahraničními spolupracovníky v nejprestižnějších světových časopisech (Proc Nat Acad Sci USA, Immunity, J Immunol, Cellular Molecular Immunology a dalších). Úspěšnost a dopad její vědecké aktivity se obráží ve vysokém citačním indexu (5 937) a H-indexu (40) jejich publikací (přes 300) i počtu vyzvaných přednášek na mezinárodních i národních kongresech a konferencích. Prof. Tlaskalová je rovněž vynikající pedagog – jako profesorka imunologie na 1. lékařské fakultě a Přírodovědecké fakultě UK se podílí nejen na pregraduální výuce, ale i při výchově a vzdělávání postgraduálním, v doktorských programech. Vytvořila školu, která na jedné straně udržuje kontinuitu oné zmiňované „pražské imunologické školy“, na druhé straně má svou originalitu v akcentování jednoznačných a neoddělitelných souvislostí imunity a mikrobů.

Kdybychom měli vyčíslit všechny činnosti prof. Tlaskalové v redakčních radách časopisů, ve výborech odborných společností, při organizaci domácích i zahraničních kongresů, při postgraduálním vzdělávání lékařů, angažovanost v pacientských organizacích, nestačili by nám stránky. To platí i o oceněních, které se jí dostalo. Uveďme pouze, že je členkou Učené společnosti České republiky, zahraniční členkou Královské společnosti věd a umění v Göteborgu, čestnou členkou České a Slovenské imunologické společnosti, České lékařské společnosti J. E. Purkyně, Slovenské lékařské společnosti alergologie a klinické imunologie, nositelkou zlaté medaile Univerzity Karlovy. Za přínos mikrobiologii obdržela

proLékaře.cz | 29.11.2026

Patočkovu medaili Československé mikrobiologické společnosti, za přínos imunologii byla oceněna klasickým Granátovým imunoglobulinem a při svém dnešním výročí „granátovým sekrečním imunoglobulinem A“. Vážená paní profesorko, milá Helenko, vážíme si Tvého přátelství. Jsme přesvědčeni, že vyjadřujeme pocity i Tvých spolupracovníků a žáků, když řekneme, že spolupráce s Tebou přináší radost, povzbuzení a inspiraci. Přáli bychom si, aby Ti svědění bádat trvalo a aby Tě Tvůj úsměv neopouštěl.

prof. MUDr. Jindřich Lokaj, CSc.
Masarykova univerzita v Brně
jlokaj@med.muni.cz

prof. MUDr. Jiri Mestecky, CSc.
University of Alabama at Birmingham, USA
mestecky@uab.edu

Po dohodě šéfredaktorů je příspěvek otištěn i v časopise Vnitřní lékařství.